

grgo gamulin

umjetnička galerija gradskog muzeja u vukovaru

U ovoj rubrici, koja bi trebalo da postane ogledalo naših umjetničkih žarišta — galerija i muzeja — možda bi trebalo pokušati kompenzirati (bar u idealnom svijetu misli) ono što nismo bili kadri učiniti u realnosti našega galerijskog i umjetničkog života, i ostvariti kritičku sliku likovnog svijeta u našim regijama; i u onim muzejskim institucijama, malim i velikim, koje su već urasle u naše tlo, sa svojim slu-

čajnostima, prazninama i s osrednjošću koja je, najčešće, samo posljedica naše nebrige.

Te su institucije nastajale po ovim krajevima često zaista uslijed neke slučajne inicijative, ali uvijek na pozadini neke stvarne potrebe, a znale su se dovinuti do zamjerne visine ako se našao netko tko im se s ljubavlju posvetio (kao u Rijeci i u Dubrovniku); znale su zakržljati unatoč svim relativno povoljnim uvjetima (kao u Zadru i u Varaždinu). Dvadeset godina smo sa zebnjom pratili sudbinu osječke galerije do njena nedavnog uskrsnuća; ali ni dvadeset godina nije bilo dovoljno Galeriji umjetnina u Splitu da dosegne neku iole znatniju potpunost i ulogu: biti rasadište i visoka škola likovnog života u regiji. Nije bilo moguće, kažu, probiti ravnodušnost »nove« kulturne politike u ovom starom gradu na obali ni uzbuditi atrofirano kulturno podneblje. A treba li se čuditi tome kad je u samom središtu Hrvatske glavna galerija republike, Moderna galerija, zakržljala (pod brigom Jugoslavenske akademije) vođena godinama bez ljubavi, bez plana i bez sredstava. Kad se jednom u budućnosti, veoma skorog, bude postavio problem odgovornosti, neka opća anonimna odgovornost naše kulturne politike na ovom području rasplinut će se poput magle. Zapravo, to je odgovornost koja ne postoji. Ali postoji li barem odgovornost naše likovne javnosti uopće? Možda odgovornost umjetničkog udruženja ili kritičara, jer teško da se u samom krilu Jugoslavenske akademije može uopće apelirati na neku odgovornost unutar stručnosti (koje ondje za ovu oblast nema), kad nije bilo ni neke emotivne motivacije, ljubavi zapravo, za ovu središnju galeriju čitave jedne nacije. Trebalo je čuvati je kao zjenicu oka, kao žarište najboljega što smo u Hrvatskoj mogli sakupiti. Trebalo je utvrditi praznine i kritična razdoblja, sakupljati brižno i istraživati po zbirkama i atelijerima, i boriti se uporno, iz godine u godinu, za povećanje sredstava i posebne kredi-

Novo sjelo vukovarskog muzeja

vilko gecan
akt u prirodi, 1928.

144

te. Tako nešto pokušala je Galerija suvremene umjetnosti grada Zagreba, ali je uspjela samo razbiti poneku ravnodušnost i (bez potrebnih prostorija i bez materijalnih sredstava) postati ipak središte suvremena galerijskog života u gradu. Ali graditi retrospektivnu panoramu likovnog života nije bila njena zadaća, a nije za to imala ni nekih drugih predispozicija ni, na žalost, osjetljivosti.

Tako smo se poslije dvadeset godina našli na veoma niskom stupnju institucionalne strukture, to jest, ako ona i pruža naoko lijepu geografsku sliku, selekcija spušta tu strukturu na vrlo nisku razinu. A sve to — nota bene — usred dosad nevidenog bujanja slikarstva i kiparstva u Hrvatskoj, kad je trebalo u stopu pratiti razvoj pojedinih opusa i njihove vrijednosti kojima bi se svaka druga zemlja ponosila kao najljepšim očitovanjima svoje duhovne snage. Pa kad netko pokuša tu abnormalnu situaciju opravdati siromaštvom i nedostatkom sredstava, preostaje još cijela mreža nematerijalnih, stručnih i organizacionih apsurdna koji se mogu tumačiti samo ravnodušnošću i atrofijom. A tu ćemo odgovornost morati sporazumno podijeliti između sebe.

Samo, ta se naša odgovornost ipak zgušnjava u osnovnom problemu galerijske politike u republici; i to upravo u tome što te politike nije u širim potezima ni bilo. Ne možemo zacijelo reći da je ta politika bila ono povremeno »dijeljenje slika« iz fundusa republičkog sekretarijata. A nije ju mogao nadoknaditi ni onaj stihijski rast galerija i zbirki »na terenu«. Bila je to doduše izvanredna mogućnost koju nismo znali usmjeriti u smislu neke opće zamisli: **koja žarišta obnoviti, u kojim središtima i zašto?** Tako je do danas bez svoje galerije ostala Pula, a praktički i cijela Istra, jer ona improvizacija u Rovinju nije mogla značiti neku stvarnu kompenzaciju. Drugim riječima, ostala nam je bez likovnog žarišta najistaknutija i najugroženija pokrajina: ona kojoj je trebalo posvetiti naj-

vladimir varljaj
proljeće

vladimir varljaj
pejzaž

145

veću pažnju. Samo, mi do pojma »kulturne rekonkviste« nismo došli ni u teoriji ni u publicistici. Ostala je tako dva desetljeća bez galerije i, praktički, bez likovnog života još jedna velika pokrajina, Slavonija, koja je taj život itekako trebala kao značajan faktor svoje nove urbanizacije. Što to znači? To jednostavno znači da na razini republike nije bilo ni osnovne misli vodilje, a kamoli nekog razrađenog plana. A nije ga bilo zbog toga što nije bilo samoupravnog i stručnog tijela osnovanog u tu svrhu, to jest muzejskog ili galerijskog savjeta koji bi, unutar republike, sakupio informacije i zacrtao program razvoja.

Sada su takva tijela osnovana, a i program se pomalo ocrtava, iako sporo i bez neposrednog dodira s terenom. Možda će u budućnosti ovo područje našega likovnog života dobiti u tim tijelima svoje stvarno organizaciono žarište.

*

Dotada bi trebalo da nam ova tribina pruži bar neku orijentaciju unutar naše »likovne geografije«, a pomislio sam: ne bi bilo loše početi od fenomena najmanje tipičnog, već i zbog njegove »pedagoške« težine: od galerije koja je nastala donacijom, od galerije u Vukovaru. Fenomen je to izvanredno značajan jer nas usred naše ravnodušnosti sjeća na davne dane i na romantične oblike konstituiranja kulturnih sredina. Da, imali smo dvije ili tri donacije druge vrste: Benka Horvata i Drage Magjera gradu Zagrebu, a i onu Ivana Meštrovića Zagrebu i Splitu. Nisu nas inspirirale. U podneblju borbe za individualnu egzistenciju malo je koji umjetnik postigao socijalnu mogućnost da obrati pažnju ustanovama od kojih ovisi i njegova »historijsko-umjetnička« budućnost, a kad je poneko tu mogućnost i postigao, nije bilo moralne pobude nekog zavičajnog ili makar samo kulturnog osjećaja. Slike su ostale po atelijerima bez »poruke« i bez funkcije, a galerije bez slika i bez skulptura. Pusti prostor u ničijoj zemlji.

I sada, u takvom podneblju, nailazimo odjednom na jednu galeriju koja je u cjelini nastala donacijom jednog jedinog sabirača: dra Pavla Bauera. Riječ je o poklonu rodnom gradu — poslije čitavog života provedenog u skupljanju slika, crteža i skulptura — bez ikakve kompenzacije ili uvjeta. Ne susreću se često takvi slučajevi, u našoj zemlji to je tek drugi ili treći. Oko sto i pedeset slika (s nešto gvaševa i crteža) i oko šezdeset skulptura u bronzi, u gipsu i terakoti. Negdje u mjesecu lipnju prošle godine, u tijesnom spremištu stare zgrade vukovarskog muzeja, iznenađen sam prebiraao poklonjena djela: našao sam među njima mnoga za koja nisam ni znao i mnoga koja su mi bila poznata samo po reprodukcijama. Našao sam naravno naš poznati prosjek od prvog decenija do poslijeratnog vremena, često osrednja djela, ali često bez sumnje i reprezentativna za pojedinog umjetnika. Nije to zbirka stvarana velikim materijalnim sredstvima, nego prema skromnim mogućnostima jednog ljubitelja umjetnosti, uštedama. Ona zato i nosi oznaku improvizacije, ali jedno je sigurno: nijedna naša pokrajinska galerija, stvarana od početka, nije bila kadra ući u takvu širinu, pronaći djela tolikih umjetnika — katkada malih i gotovo zaboravljenih, ali često značajnih pa i najznačajnijih. A to znači da već osnovna jezgra vukovarske galerije (u budućnosti zacijelo mnogo veće i potpunije) ima široki raspon koji pruža mogućnost da se s malo naknadnog truda i troška izgradi kompletna panorama naše novije umjetnosti. U tome je značenje ove zbirke za vukovarsku galeriju, i ne samo za nju: za likovnu kulturu Slavonije uopće.

Stručnjaci koji preuzmu galeriju (a bilo bi dobro da to bude što prije) morat će već u početku analizirati fundus i sastaviti program njegova postepenog kompletiranja. Kršnjavi, Medović, Mašić, Bukovac, Iveković, Paško Vučetić, Čikoš, Crnčić, Kraljević i Becić; u toj liniji odmah su vidljive i praznine: F. Kovačević, Quiquerez, J. Račić i Herman (jer

ovoga, na primjer, neće moći u budućnosti predstavljati samo dva crteža). Pod pretpostavkom da težimo upotpunjenju registra galerija će morati potražiti pomoć u samom Zagrebu. Iznenadit će nas prisutnost jedne izvanredne slike Ive Benkovića, dviju lijepih slika V. Varlaja (jedne »ekspresionističke«, a druge iz kasnije faze). Ako nas protagonist ove grupe, Milivoj Uzelac, neće oduševiti svojom slikom, ostat ćemo iznenađeni »Aktom u prirodi« Vilka Gecana. To je remek-djelo razdoblja Proljetnog salona, pravo iznenađenje, velika slika koja je možda trebalo da u zagrebačkoj galeriji označi najviši domet ovog načina slikanja. Ako se uspije pronaći još po jedan rani Šulentić i Miše, to će uz Becićevu »Ženu s vrčem« ocrtat i ovo početno razdoblje našega novijeg slikarstva. Iznenadit će nas zatim »Klown u areni« F. Šimunovića i Mezdjićeva »Mrtva priroda«, jedan rani (1903) i jedan kasni (1940) Vidović. Pa odjednom dragocjeni »Autoportret« Ljube Babića. U 4. deceniju osjetit ćemo po svojoj prilici veću potrebu za danas već malobrojnim radovima »zagrebačkih kolorista« tog vremena: Tartaglie, Šohaja, Postružnika, Glihe, ali zato je predstavljen, iz toga i poznijeg razdoblja, cio niz slikara: B. Bulić, K. Mijić, M. Makanec, J. Meisner, M. Veža, N. Reiser, J. Restek, I. Domac, G. Stupica, I. Crnobori, I. Generalić (iz 1938), V. Šeferov, Z. Matić i drugi.

Pa i u veoma kompletnom (što se imena kipara tiče) nizu darovanih skulptura osjetit ćemo da je sabiraču u današnjem suvremenom času ponestalo sredstava i daha; ali do tog časa niže se od Ivana Rendića do Milene Lah izvanredno cjelovita antologija skulptora ranih desetljeća s prosjekom naših vrijednosti, često već s nepravom zaboravljenih, ali i s najvećim usponima toga prosjeka, kao što je I. Meštrović (9 komada). Poslije Deškovića, Valdeca, Frangeša i Studina kao da je naglasak zbirke pao na malobrojne kipare Proljetnog salona: na Juhna, Braniša, Turkalja, Cotu, a zatim se registar rastvara

od Kršinića, Augustinčića i Radauša do Lozice, Perića, Ivankovića, Janješa, Mirkovića, Vertačnika, Despota, Mačukatina, Vere Dajht i drugih. Već iz toga se vidi kronološka granica na koju će trebati nadovezati buduće napore. U poslijeratnom vremenu nedostaju vrhunska imena novije skulpture, a suvremene pogotovo. To će biti zadatak budućeg voditelja vukovarske galerije.

Ali ne samo njegov. Čini mi se da je i u našoj sredini dozrelo vrijeme za neke zajedničke brige. Ako tijela ustanovljena pri republičkom Sekretarijatu za prosvjetu i kulturu budu doista efikasna u nekom akcionom smislu, ona će možda moći udovoljiti budućim zahtjevima. U tom rasponu, koji je zacrtao dr Pavao Bauer, trebalo bi — u ranijim razdobljima — ubaciti možda tek nekoliko akcenata, a zatim prebaciti težište na suvremenu umjetnost, i to na onu najnoviju. Tako bi se informativna i edukativna funkcija galerije upotpunila do najnovijih očitovanja našega historijskog časa, i ona bi tako ušla u našu i svoju suvremenost.

Od toga do aktivne uloge žarišta likovne kulture u regiji još je, naravno, dalek put i potreban je velik rad i posebno strukturiranje (stručnog osoblja u prvom redu), ali donaciji dra Pavla Bauera treba zahvaliti ne samo tu široku osnovu, nego i sve što je ona pokrenula: interes za nastavak ovog posla i opredjeljenje čitave muzejske zgrade za sijelo galerije. Kad Gradski muzej bude doskora preselio u dvorac Eltzovih, stara će zgrada »Srijemske pošte« u glavnoj ulici starog Vukovara možda jednom i postati to željeno žarište koje je ovom kraju toliko potrebno.

*

Kulturni ambijenti nastaju ponekad nekim slučajem, pojavom neke umjetničke ličnosti, ili dugim taloženjem neznatnijih pojava i događaja. Trebalo bi u ovom slučaju (i za ovaj slučaj) razmisliti: ne može li se jedan određeni ambijent oblikovati s nekoliko promišljenih i dobro upravljenih akcija?

grgo gamulin

galerija umjetnina u vinkovcima

Primjer Galerije umjetnosti u Vinkovcima blizak je onom vukovarskom, ali druge vrste, i prvotni je impuls došao s druge strane, a cio proces osnivanja je kao pokrenut: to je, naime, galerija bez slika i bez kipova.

Ta galerija ima samo zgradu — to je stara ali obnovljena i adaptirana zgrada komandanta mjesta — te nešto po gradu sakupljenih starih portreta i drugih slika. Pa ipak, ona nije manje realna od vukovarske. Nastala je zahvaljujući želji komune i aktivnosti nekoliko građana (slikara Božidara Kopača u prvom redu), a imat će uskoro slika i skulptura; ako ne drukčije, dobit će ih iz centra, od Sekretarijata za obrazovanje i kulturu, i pri tom će se očitovati (i iskušati) upravo konstitutivna mogućnost glavnog grada Republike: **koliko je i kako kadar da bude katalizator kulturnog života u regijama**. Ako već prihvaća i sabire mnoge materijalne i duhovne snage iz često veoma udalje-